

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Diaarinumero: VN/2401/2026

Lausuntopalvelu

Ehdotus kansallisiksi mediakasvatuslinjauksiksi

Uutismedian liitto kiittää opetus- ja kulttuuriministeriötä mahdollisuudesta antaa lausunto ehdotuksesta kansallisiksi mediakasvatuslinjauksiksi.

Esitämme huomiomme kansallisten mediakasvatuslinjausten jatkovalmistelua varten.

Lausunnon rakenne vastaa lausuntopalvelun rakennetta.

1. Johdanto

Uutismedian liitto pitää perusteltuna, että mediakasvatuslinjauksia päivitetään vastaamaan alati muuttuvan mediamaiseman synnyttämiin haasteisiin. Johdanto kuvaa laajasti turvallisuusympäristön muutoksia, mutta tarkastelu korostaa voimakkaasti resilienssi- ja turvallisuusnäkökulmia. Tämä kehystys on sinänsä ymmärrettävä, mutta vaarana on, että mediakasvatuksen peruslähtökohdat, kuten kriittinen ajattelu, avoin julkinen keskustelu, demokratian ja osallisuuden tukeminen sekä sananvapaus, jäävät toissijaisiksi.

Lisäksi toteamme, että media määritellään luonnoksessa liian laajasti. Kun medialla tarkoitetaan lähes kaikkea, sillä ei käytännössä tarkoiteta mitään. Seurauksena on, että toimitukselliseen itsesääntelyyn perustuvan journalistisen median erityisluonne hämärtyy entisestään, vaikka se on suomalaisen tiedonvälityksen, demokratian, henkisen huoltovarmuuden ja sivistyksen kannalta keskeinen instituutio.

Mediakasvatuslinjausten kansallista merkitystä on perusteltua tarkastella myös Euroopan unionin laajemmassa viitekehyksessä. EU tasolla mediavapauden, medialukutaidon ja riippumattoman journalismin tukeminen ovat kuluvalle kaudella keskeisiä painopisteitä. Euroopan komissio on käynnistänyt useita demokratiaa vahvistavia aloitteita, mukaan lukien Eurooppalainen demokratiakilpi (European Democracy Shield), jossa korostuvat vapaa ja riippumaton media, medialukutaito sekä kansalaisten kyky toimia digitaalisessa informaatioympäristössä. Suomi EU jäsenvaltiona on sitoutunut edistämään näitä tavoitteita myös kansallisella tasolla, minkä vuoksi mediakasvatuslinjausten tulisi aidosti tukea ja heijastaa näitä eurooppalaisia linjauksia.

Uutismedian liitto kiinnittää opetus- ja kulttuuriministeriön huomiota myös siihen, että eduskunnan sivistysvaliokunta on tuoreessa lausunnossaan (SiVL 2/2026 vp.) valtioneuvoston U-kirjelmästä koskien EU:n AgoraEU-rahoitusohjelmaa todennut, että medialukutaito — mukaan lukien journalismin tunnistaminen ja sen merkityksen ymmärtäminen — tulisi nostaa AgoraEU-ohjelman jatkovalmistelussa omaksi painopistealueekseen. Tämä sivistysvaliokunnan näkemys osoittaa osaltaan, että journalistisen median ja sen tunnistamisen sekä merkityksen tärkeyttä tulisi merkittävästi korostaa mediakasvatuslinjausten jatkovalmistelussa.

2. Mediakasvatuksen nykytila

Nykytilakuvaus on kattava, mutta siinä korostuvat opetuskentän ja julkishallinnon haasteet. Kuvaus kaipaa vahvempaa analyysia seuraavista näkökulmista:

Journalistisen sisällön erottaminen muista mediavirroista: Nykytilaselvityksessä ei käsitellä sitä, kuinka hyvin kansalaiset osaavat erottaa faktapohjaista journalismia esimerkiksi sosiaalisen median sisällöistä tai tekoälypohjaisista viraalisisällöistä.

Informaatiolukutaidon tärkeys: Linjauksissa ei käsitellä informaatiolukutaidon tasoa eikä sen kehittämistarpeita, vaikka se on keskeinen dis- ja misinformaation torjunnan väline sekä EU-tasolla tunnistettu kansalaistaito.

Ammattimaisen median rooli: Nykytilakatsaus ei tunnista riittävästi sitä, että tiedon huoltovarmuudelle ja luotettavan tiedon saatavuudelle kotimaisen media-alan rooli on keskeinen.

Ehdotamme, että opetus- ja kulttuuriministeriö kiinnittää mediakasvatuslinjausten jatkovalmistelussa huomiota näiden puutteiden korjaamiseen.

3. Visio

Visio on kannatettava, mutta toteamme seuraavat tarkennustarpeet:

Visiossa puhutaan mediakasvatuksesta demokratian, luottamuksen ja kokonaisturvallisuuden vahvistajana, mutta journalistisen median rooli luotettavan tiedon lähteenä tulisi kirjata selkeästi osaksi visiota.

Ehdotamme visioon nimenomaista lisäystä, jonka mukaan mediakasvatus tukee kykyä tunnistaa ammattimaisesti tuotettuja journalistisia sisältöjä ja ymmärtää niiden merkitystä kansalaisten tiedonsaantioikeudelle.

Visiosta puuttuu myös maininta informaatiolukutaidosta, joka tulisi nostaa keskeiseksi tavoitteeksi. Tämä olisi linjassa myös Euroopan unionin mediapolitiikan ja demokratiapolitiikan painotusten sekä eduskunnan sivistysvaliokunnan tuoreiden näkemysten (SiVL 2/2026 vp.) kanssa.

4. Tavoitteet

Tavoitteet ovat perusteltuja, mutta jäävät liian yleiselle tasolle journalistisen median näkökulmasta. Ehdotamme informaatiolukutaidon lisäämistä omaksi tavoitteekseen tai sisällytettäväksi selkeästi ”osaamisen kehittämisen” alle.

Tavoitetasolle tulisi kirjata ammattimaisten journalististen mediasisältöjen erottaminen muista mediasisällöistä sekä kansalaisten kyky arvioida eri lähteiden luotettavuutta. Nämä tavoitteet ovat käytännön kannalta hyvin tärkeitä. Ne tukevat myös Suomen velvoitteita EU jäsenvaltiona medialukutaidon edistämisessä.

5. Toimenpiteet

Uutismedian liitto esittää seuraavia täydennyksiä ja huomioita:

5.1 Toimijuuden vahvistaminen

Toimijuutta lisää se, että kansalaiset uskaltavat luottaa verifioituun tietoon ja osaavat tunnistaa vastuullisen journalistisen sisällön sekä erottaa sen muista sisällöistä.

Ehdotamme, että toimenpiteisiin lisätään uutismedian ja oppilaitosten kumppanuusmallit, esimerkiksi toimitusvierailut, yhteiset työpajat ja uutisten hyödyntäminen opetuksessa.

5.2 Osaamisen kehittäminen

Opettajankoulutukseen tulisi lisätä opintojakso, jossa perehdytään journalismin perusperiaatteisiin ja journalismi instituution merkitykseen demokratialle (Julkisen sanan neuvosto, Journalistin ohjeet, päätoimittajavastuun merkitys sekä tiedotusvälineitä koskevan lainsäädännön perusperiaatteet).

Tämä tukisi myös EU tasolla esiin nostettua tarvetta vahvistaa koulutuksen roolia medialukutaidon ja demokraattisen osallisuuden edistämisessä.

6. Toimeenpano ja seuranta

Toimeenpanokuvaus on laaja, mutta journalistisen median rooli jää siinäkin ohueksi.

Ehdotamme, että opetus- ja kulttuuriministeriö ja Taide- ja kulttuurivirasto perustavat pysyväisluonteisen kumppanuuspöydän, jossa on mukana media alan toimijoita, jotka tuntevat journalistisen median toimintaperiaatteita, itsesääntelyä ja lasten- sekä nuorten mediakulutusta.

Seurantaan tulisi sisällyttää indikaattoreita, kuten informaatiolukutaidon taso eri ikäryhmissä sekä opettajankoulutuksen kyky vastata muuttuviin mediakasvatuksellisiin haasteisiin. Seuranta olisi perusteltua tarkastella myös suhteessa EU tasolla käytössä oleviin arviointi ja raportointikehyksiin.

7. Liitteet

Liitteet ovat perusteellisia, mutta niissäkään journalistisen median roolia ei käsitellä omana kokonaisuutenaan. Liitteitä voisi täydentää kuvauksella uutismedian ja mediakasvatuksen yhteistyömuodoista sekä informaatiolukutaidon nykytilasta.

8. Yleiset kommentit linjausluonnoksesta

Uutismedian liitto pitää luonnosta merkittävänä avauksena ja esittää seuraavat yleiset huomautukset ja kehittämistarpeet linjausluonnoksen jatkovalmisteluun:

- Mediakasvatuksen keskiössä tulee olla kyky erottaa journalistisesti tuotettu, faktapohjainen ja verifioitu tieto, eli journalismi, muista sisällöistä ja disinformaatiosta.
- Turvallisuuskehys ei saa kaventaa sananvapautta ja demokratianäkökulmaa. Se olisi myös vastoin Suomea sitovia kansainvälisiä sopimuksia.
- Mediakasvatus ei ole ensisijaisesti uhkien torjuntaa, vaan kriittisen ajattelun, avoimen keskustelun, sananvapauden, osallisuuden ja demokratian vahvistamista.
- Informaatiolukutaito tulee sisällyttää linjauksen tavoitteisiin ja toimenpiteisiin.
- Rahoitusmallit ja yhteistyörakenteet tulee konkretisoida.
- Uuden teknologian mahdollistamia synteettisiä mediasisältöjä on käsiteltävä vahvemmin.

Edellä mainituilla seikoilla on suora vaikutus journalistisen tiedon tunnistamiseen ja demokratian toimivuuteen. Linjausluonnoksessa olisi lisäksi perusteltua näkyvämmiin huomioida Euroopan unionin käynnissä olevat aloitteet mediavapauden, medialukutaidon ja riippumattoman journalismin tukemiseksi sekä Suomen sitoumukset EU jäsenvaltiona näiden tavoitteiden edistämiseen.

9. Muita mahdollisia terveisiä valmistelijoille

Uutismedian liitto on valmis osallistumaan jatkovalmisteluun ja tarjoamaan asiantuntijuutta erityisesti informaatiolukutaidon, journalistisen median toimintaperiaatteiden ja journalismi instituution yhteiskunnallisen merkityksen sekä tekoälyn vaikutusten osalta. Liitto näkee tärkeänä, että näiden kommenttien pohjalta päivitetyt kansalliset mediakasvatuslinjaukset tukevat myös Suomen roolia aktiivisena toimijana Euroopan unionin mediavapauden ja demokratian vahvistamisessa.

Uutismedian liitto ry

Susanna Ahonen

medialukutaidon ja edunvalvonnan asiantuntija

Uutismedian liitto on sanomalehtien ja kaupunkilehtien julkaisijoiden ja muiden yksityisten uutismedioiden toimialajärjestö. Vahvistamme uutismedian elinvoimaisuutta, tuotamme tietoa ja toimimme informaatio- ja medialukutaidon sekä luotettavan mediasisällön puolesta.